

Magdalena Wartalska, Aldona Podgórnjak-Krzykacz

Uniwersytet Łódzki

DROGA HAMBURGA W KIERUNKU METROPOLII GLOBALNEJ

1. Wstęp

Miasto Hamburg, położone w północno-zachodniej części RFN, jest jedną z najważniejszych metropolii handlowych i komunikacyjnych Niemiec. Współczesny wizerunek miasta ukształtował się na skutek przeobrażeń gospodarczych następujących przez dziesięciolecia. Istotną rolę odegrała rzeka Łaba i związana z nią żegluga śródlądowa oraz funkcja portowa miasta, które stały się źródłem bogactwa Hamburga. Do dzisiaj nie tylko nowoczesne usługi i handel, ale także wysoko wyspecjalizowany przemysł są głównymi czynnikami wzrostu Hamburga. Obecnie Hamburg postrzegany jest jako miasto wielkich perspektyw rozwojowych, które ma szansę w najbliższym czasie stać się światową metropolią.

Problematyka funkcjonowania metropolii nabrała szczególnego znaczenia już na przełomie XVIII i XIX w. Wraz z zapoczątkowaną w Anglii rewolucją przemysłową i związanym z nią przejściem od produkcji manufakturowej lub rzemieślniczej do produkcji fabrycznej, któremu towarzyszył gwałtowny rozwój nauki (zwłaszcza na przełomie XIX i XX w.) oraz powstanie wielu nowych rozwiązań technicznych i technologicznych, istotnego znaczenia zaczęły nabierać duże ośrodki miejskie.

Szczególnym wyzwaniem stało się zapewnienie minimum bytowego napływającej tysiącami ludności wiejskiej szukającej zatrudnienia. Zwiększająca się liczba ludności w takich miastach, jak Nowy Jork czy Londyn, niejako wymusiła rozwój szeroko rozumianej infrastruktury, w tym infrastruktury sanitarnej i komunikacyjnej. Równocześnie pojawił się nowy problem: planowanie przestrzenne. Stał się on jednym z głównych nurtów badań nad funkcjonowaniem ówczesnych miast. Warto tu wspomnieć chociażby o książce z 1915 r. autorstwa P. Geddesa *Cities in Evolution*, uznanej przez specjalistów za klasykę literatury omawiającej niniejszy problem.

Postępujący proces globalizacji gospodarki światowej, zwłaszcza po II wojnie światowej, przyczynił się do integracji struktur przestrzennych, szczególnie w obszarze dużych miast. Mówi się tu o nowej urbanizacji, określanej mianem metropolizacji, będącej procesem podejmowania w skali ponadnarodowej przez niektóre duże miasta funkcji kierowniczych w sferze gospodarczej oraz politycznej i/lub funkcji wzorotwórczych w kulturze [Jałowiecki 2005].

Opublikowana w 1966 r. książka P. Halla *The World Cities* zawiera nadal aktualną definicję światowej metropolii. Autor, definiując metropolie światowe, wskazuje na wielość cech i funkcji pełnionych przez te miasta. Píše, że światową metropolią jest miasto spełniające m.in. rolę centrum:

- politycznego i handlowego – w skali zarówno krajowej, jak i międzynarodowej;
- bankowego, ubezpieczeniowego i związanego z obsługą finansową;
- zaawansowanej działalności w takich dziedzinach, jak medycyna, prawo;
- nauki i wysoko specjalistycznych technologii;
- informacyjnego, dzięki rozwiniętym mass mediom;
- konsumpcji dóbr luksusowych przez mniejszość, jak również masowej produkcji przeznaczonej dla większości;
- kulturalne i rozrywkowe.

Dodatkowym kryterium przy określaniu metropolii może być liczba ludności. Powszechnie przyjmuje się, że metropolia to aglomeracja miejska licząca co najmniej pół miliona mieszkańców. Stosując bardziej szczegółowy podział, europejskie metropolie dzieli się na 5 głównych grup: metropolie globalne – powyżej 6,4 mln mieszkańców; główne międzynarodowe miasta europejskie – od 3,2 do 6,4 mln mieszkańców; euromiasta – od 1,2 do 3,2 mln mieszkańców; miasta o znaczeniu europejskim – od 0,8 do 1,2 mln mieszkańców; metropolie regionalne i inne miasta (technopolie) – poniżej 0,8 mln mieszkańców. Kryterium liczby ludności, chociaż ważne i łatwe do zmierzenia, nie jest wystarczające do zdefiniowania metropolii [Jałowiecki 2002].

W dobie zachodzących na dużą skalę procesów globalizacji gospodarki światowej miasta, niejako zmuszone tą sytuacją, zaczynają konkurować między sobą o uzyskanie jak najlepszej pozycji w przestrzeni nie tylko lokalnej czy krajowej, ale również międzynarodowej. Podejmując wiele działań i przedsięwzięć organizatorskich w procesie zdobywania różnych korzyści w postaci np.: pozyskania nowych inwestorów, środków finansowych czy lokalizacji instytucji publicznych, stają się niezależnymi organizmami, w których rozwija się życie społeczno-gospodarczo-polityczne. Przykładem takiego miasta jest niewątpliwie Hamburg.

2. Profil gospodarczy miasta

Globalizacja dla Hamburga nie była odkryciem XX w., ale od stuleci była motorem wzrostu i rozwoju miasta [Hajen 2003]. Historia Hamburga sięga VIII w.,

kiedy to na terenie dzisiejszego centrum miasta, nad rzeką Alster (dopływem Łaby), osiedlili się pierwsi jego mieszkańcy. W XII w. na znaczeniu zyskała Łaba, co przyczyniło się do dynamicznego rozwoju handlu w północnej części Niemiec. Hamburg uzyskał wówczas przywilej pobierania ceł i zdobył status wolnego miasta Rzeszy. Po odkryciu Ameryki Hamburg stał się najważniejszym portem importowym Europy. Ponadto atrakcyjność portu wzrosła na skutek budowy kanału Nordseeostkanal, który zapewnił bezpośrednie połączenie miasta z obszarem Morza Bałtyckiego. W czasach rozwoju kapitalizmu Hamburg zyskał rangę nowoczesnego centrum północno-zachodniej Europy. Na skutek napływu obcokrajowców, zwłaszcza Żydów oraz Holendrów, Hamburg stał się jednym z najbardziej zamożnych europejskich miast.

Revolucja przemysłowa uczyniła miasta centrami ekonomicznego rozwoju oraz przyczyniła się do dynamicznego wzrostu liczby ich mieszkańców. Jeszcze w 1850 r. liczba mieszkańców Hamburga wynosiła zaledwie 50 tys., a 60 lat później, w 1910 r., przekroczyła granicę 1 miliona. W latach 1986-1996 liczba mieszkańców miasta zwiększyła się o kolejne 140 tys. osób i wynosi obecnie ponad 1,7 mln mieszkańców (załącznik 1). Dzisiaj taki wzrost nie jest już jednak możliwy, prognozy rozwoju demograficznego przewidują spadek liczby ludności ze względu na proces starzenia się całego społeczeństwa niemieckiego.

Hamburg zaliczany jest do najatrakcyjniejszych metropolii gospodarczych Niemiec oraz najważniejszych centrów gospodarczych Europy. Wspomnieć tu należy chociażby o takich czynnikach decydujących o potędze miasta, jak: korzystna struktura gospodarcza, rozwinięta infrastruktura techniczna i społeczna, licznych powiązaniach handlowych, a także wysoki poziom jakości życia mieszkańców.

O wysokiej pozycji Hamburga decyduje głównie jego położenie, które sprawia, że jest on istotnym węzłem w układzie regionalnym i ponadregionalnym. Położony jest w punkcie przecięcia ważnych transeuropejskich szlaków komunikacyjnych łączących Skandynawię z zachodnią i południową częścią Europy. Hamburg włączony jest także w sieć niemieckich autostrad, do których zalicza się: A1, A7 i A24. Jest również najważniejszym węzłem systemu kolejowego północnych Niemiec; dysponuje, oprócz połączeń międzynarodowych i krajowych, także liniami S-Bahn, U-Bahn oraz siecią szybkiej kolei regionalnej. Port morski Hamburg jest największym portem Niemiec oraz drugim co do wielkości (po Rotterdamie) portem kontenerowym w Europie, zaliczany jest także do grupy 7 największych portów kontenerowych świata (mimo położenia w odległości 120 km od linii morza, port obsługuje największe kontenerowce świata) [*Handelskammer...* 2002].

Analiza działalności gospodarczej prowadzonej w mieście potwierdza korzystną strukturę gospodarczą Hamburga przejawiającą się w dominacji sektora usług (Załącznik 1). 79% pracujących jest zatrudnionych w sektorze usług, 20,6% – w przemyśle, a zaledwie 0,4% osób pracujących jest zatrudniona w rolnictwie. Zwracając uwagę również zmiany poziomu zatrudnienia w poszczególnych gałęziach

gospodarki. Jedynie w zakresie usług publicznych i prywatnych notuje się wzrost zatrudnienia w kolejnych latach.

W Hamburgu mamy do czynienia z daleko posuniętymi procesami internacjonalizacji, co wynika głównie z potrzeby zatrudniania personelu o najwyższych kwalifikacjach w wysoko specjalistycznym sektorze usług. Często zatrudnienie znajdują tu obcokrajowcy. Z reguły są to pracownicy o bardzo wysokich dochodach, co zwiększa popyt na dobra luksusowe.

Fundamentem rozwoju Hamburga jest pełniona przez miasto funkcja miasta portowego. Transport kontenerowy obsługiwany przez port Hamburga pochodzi w głównej mierze z Azji, a najważniejszym partnerem handlowym miasta są Chiny. Warto zaznaczyć, że kontakty handlowe nawiązano już w XVIII w. Obecnie ok. 320 chińskich przedsiębiorstw zlokalizowało swoje filie w Hamburgu, a ponad 700 firm hamburskich ściśle współpracuje w dziedzinie handlu z Chinami. Współpraca ta przebiega głównie między Szanghajem – największym portem i centrum handlowym Chin – a międzynarodową metropolią kulturową [Statistisches... 2004].

Oprócz funkcji portowej, miasto rozwinęło także wysoko wyspecjalizowany przemysł i usługi lotnicze, które stanowią najważniejszą branżę wzrostową gospodarki Hamburga. Region metropolitalny Hamburg jest trzecim w świecie ośrodkiem lotniczym. Ponad 30 tys. osób zatrudnionych jest w przedsiębiorstwach: Airbus, Lufthansa-Technik i porcie lotniczym Hamburg Airport, 300 kolejnych – w mniejszych przedsiębiorstwach tej branży. Istotną rolę w rozwoju gospodarczym regionu odgrywa port lotniczy, który aktualnie realizuje największy projekt inwestycyjny od początku swojego istnienia. Rozbudowa obejmuje m.in. budowę nowego terminalu. W celu wzmocnienia tej funkcji miasta utworzono klastr Luftfahrt-Clusters Hamburg, którego celem jest rozwój nowych produktów i technologii produkcji, projektów współpracy między szkołami wyższymi, przedsiębiorstwami usługowymi i produkcyjnymi.

Poza usługami i przemysłem lotniczym rozwinęły się w Hamburgu także inne zorientowane na wysokie technologie gałęzie przemysłu, media, usługi dla przedsiębiorstw. Podstawą gospodarki Hamburga są przedsiębiorstwa usługowe, których na terenie miasta działa ponad 50 tys. [Handelskammer... 2002]. W celu wsparcia i wzmocnienia powiązań gospodarczych w mieście utworzono klastry (*clusters*), skoncentrowane przede wszystkim na przyszłościowych i innowacyjnych branżach, do których zaliczyć należy wspomniane już przewozy lotnicze, IT i media, port i logistykę, *life science* (medycynę, techniki medyczne, biotechnologię).

Podkreślenia wymaga również fakt, iż Hamburg jest najważniejszym centrum mediów w Niemczech. Według danych Izby Handlowej w Hamburgu (Handelskammer Hamburg) swoją działalność prowadzi tu ponad 10 tys. firm należących do tej gałęzi gospodarki, w których zatrudnienie znalazło 70 tys. osób. Według statystyk 6700 przedsiębiorstw zajmuje się reklamą, 1800 – usługami drukarskimi i wydawniczymi, 1100 prowadzi działalność filmową, 840 związanych jest z mu-

zyką, 300 – z działalnością kulturalną, a 90 – z działalnością telewizyjną. Jednocześnie firmy funkcjonujące w mieście mają prawie 50% udziałów w rynku czasopism i gazet. Ważną dziedziną gospodarki są także technologie informacyjne. W obszarze tym funkcjonuje 7 tys. przedsiębiorstw zatrudniających 55 tys. pracowników [Handelskammer... 2004].

Ponadto w Hamburgu funkcjonuje 60 niemieckich i 37 zagranicznych banków, a kolejne 135 banków ma tu swoje filie. Równocześnie swoją główną siedzibę ma tu ponad 100 firm ubezpieczeniowych. W mieście działa również jedyna w Niemczech giełda ubezpieczeń.

Po zjednoczeniu obu państw niemieckich i otwarciu się rynków wschodnich wzmocniona została pozycja Hamburga jako ośrodka eksportowego i logistycznego w Niemczech, także w obszarze Morza Bałtyckiego i środkowej Europy. Warto zwrócić przy tym uwagę na potencjał basenu Morza Bałtyckiego, który obejmuje 10 państw zamieszkiwanych przez 75 mln ludzi i ma eksport stanowiący jedną trzecią eksportu całej Europy.

3. Funkcje metropolitalne Hamburga

Jak już wspomniano we wcześniejszych rozważaniach, klasyfikacja metropolii odbywa się nie tylko na podstawie liczby ludności, ale musi być dokonana również przez wyznaczenie głównych funkcji metropolitalnych pełnionych przez miasta. Przykładem kompleksowej klasyfikacji tychże funkcji jest podział zaproponowany przez A. Klasika. Wyróżnia on m.in. funkcje polityczną, administracyjną, kulturalną, naukowo-edukacyjną, gospodarczą, finansową, turystyczną oraz komunikacyjną i informacyjną [Klasik 1997]. Funkcje te muszą być komplementarne i zrównoważone. Metropolia z dominującą funkcją gospodarczą, a bez funkcji administracyjnych ma mniejszą siłę oddziaływania niż w sytuacji, jeżeli występują one równocześnie [Gaczek, Wojtasiewicz 2001].

Biorąc pod uwagę kryterium liczby ludności, Hamburg plasuje się na drugim miejscu pośród miast niemieckich (1,7 mln mieszkańców). Miasto zajmuje powierzchnię 755 km² jest zatem siedmiokrotnie większe od Paryża i dwa i pół razy większe od Londynu, co istotnie wpływa na standard życia i mieszkania w Hamburgu mieście.

Szczegółowa analiza funkcji metropolitalnych Hamburga (Załącznik 3) pozwala stwierdzić, że jest to znaczące miasto w skali regionalnej, krajowej, a także europejskiej. Jego wysoka ranga wynika w dużej mierze z pełnionych funkcji gospodarczych, które zostały opisane powyżej, jak również z funkcji politycznych i administracyjnych oraz naukowo-edukacyjnej.

Hamburg jest jednym z 16 krajów związkowych RFN i ma, obok Bremy i Berlina, status miasta-kraju. Tym samym jest siedzibą poszczególnych władz landu: rządu landu – Senatu, parlamentu krajowego – Bürgerschaft. W mieście funkcjonuje także 90 konsulatów (pod tym względem Hamburg wyprzedza jedynie

Nowy Jork). Swoją siedzibę mają tu również liczne organizacje międzynarodowe i spółki z kapitałem zagranicznym. Hamburg to także od 1958 r. ośrodek Bundeswehry.

Ponadto Hamburg zaliczany jest do naukowych metropolii Północy. W mieście funkcjonuje 6 publicznych (m.in. Universität Hamburg, Technische Universität Hamburg- Harburg, Hochschule für bildende Künste, Hochschule für Musik und Theater) i 5 prywatnych szkół wyższych (jak np. Hamburg Media School i Northern Institute of Technology), na których studiuje ponad 70 tys. studentów. W mieście działa także 250 ośrodków i centrów badawczych (instytuty w ramach Hermann von Helmholtz-Gemeinschaft Deutscher Forschungszentren i Max-Planck-Gesellschaft). W Hamburgu funkcjonują ośrodki transferu technologii: Kooperationsstelle DGB/Hochschulen, Hamburger Informatik Technologie – Center oraz TuTech Innovation GmbH. Stanowi to o mocnej pozycji Hamburga w zakresie innowacyjności gospodarki.

4. Rola i znaczenie Hamburga w rozwoju regionu

Region Hamburg utworzyło, obok miasta-kraju Hamburg, 13 powiatów należących do landów Dolna Saksonia oraz Szlezwik-Holsztyn, a także region gospodarczy Brunsbüttel. Region obejmuje obszar 19 tys. km² zamieszkiwany przez 4 mln mieszkańców [Danielzyk, Oßenbrüge 2003]. Jest on jednym z 6 regionów zaliczanych do najbardziej znaczących dla gospodarki niemieckiej (pozostałe to region Frankfurtu, Monachium, Zagłębie Ruhry, Berlin).

Ze względu na swoją dominującą społeczno-ekonomiczną pozycję szczególną rolę w odniesieniu do pozostałych miast regionu odgrywa sam Hamburg. Region Hamburg ma bowiem charakter monocentryczny, podobnie jak region metropolitalny Monachium. Region Berlina skupiony jest wprawdzie wokół stolicy, ale drugim ważnym ośrodkiem jest Poczdam, z kolei region Hanower obejmuje wyłącznie miasto. Pozostałe regiony metropolitalne Niemiec mają cechy regionów policentrycznych.

Podstawą współpracy w regionie Hamburga jest koncepcja rozwoju regionalnego (*Regionales Entwicklungskonzept* – REK) opracowana na początku lat 90., a uchwalona w listopadzie 2000 r. Zakreśla ona kształt i obszary współpracy w regionie oraz ramy i strategię działania, a także wymienia konkretne projekty przewidziane do realizacji [Feindt 2003]. Definiuje tym samym uzgodnione przez trzy rządy landów niemieckich cele wspólnej polityki regionalnej, stanowiąc przy tym podstawę koordynacji procesów planowania i harmonizacji wdrażania instrumentów polityki regionalnej. Uchwalenie koncepcji rozwoju regionalnego przyczyniło się do wzmocnienia i pogłębienia współpracy w regionie metropolitalnym Hamburga.

Wraz z posiadanym potencjałem region ma decydujące znaczenie dla gospodarczego, społecznego, ekologicznego i kulturowego rozwoju nie tylko Niemiec,

ale i Europy. Region pełni funkcje międzynarodowego centrum finansowego i usługowego, a także handlowego. Leży w punkcie przecięcia ważnych transeuropejskich szlaków komunikacyjnych łączących Skandynawię z zachodnią i południową częścią Europy oraz tworzy ścisłe powiązania z obszarem metropolitalnym Berlina, a także ze środkową i wschodnią częścią Europy.

5. Podsumowanie – perspektywy rozwoju

Rozwój nowoczesnych technologii, internacjonalizacja gospodarki, a także zmiany w strukturze wiekowej ludności to wyzwania dla Hamburga, które jednocześnie motywują do działania władze miasta oraz regionu metropolitalnego. Potencjał gospodarczy Hamburga wskazuje na duże szanse dalszego rozwoju miasta oraz dołączenia w niedalekiej przyszłości do grupy miast globalnych (*global city*).

Liczne badania przeprowadzone w ostatnich latach na temat metropolii oraz miast globalnych wskazują, iż Hamburg najczęściej zaliczany jest do 4 kategorii miast. Pozycja ta zależy przede wszystkim od faktu, iż w mieście nie ma swojej siedziby żadne ze 100 największych koncernów świata. Wzrost gospodarczy, jaki odnotował Hamburg w ostatnim dziesięcioleciu, jest niemal o połowę niższy niż w takich metropoliach europejskich, jak Sztokholm, Kopenhaga, Lizbona czy Amsterdam. Również semiperyferyjne położenie miasta oraz brak bezpośredniej granicy z innymi niemieckimi czy europejskimi regionami metropolitalnymi wpływają ujemnie na jego ogólną ocenę. Jednak rankingi te wskazują także, iż rola Hamburga jako nowoczesnego ośrodka przemysłowego i usługowego ciągle wzrasta.

Magazyn FDI („Foreign Direct Investment”) Financial Times Gruppe określił Hamburg mianem europejskiego miasta przyszłości (*European City of the Future 2004/05*). Hamburg pokonał siedem innych niemieckich miast, w tym: Düsseldorf, Frankfurt, Köln oraz Stuttgart, znajdując się tym samym w elitarnej grupie europejskich miast przyszłości, do których zaliczone zostały także Ateny, Barcelona, Belfast, Kopenhaga, Moskwa czy Wiedeń. W ocenie uwzględniono 33 kryteria zaszeregowane w 11 kategoriach, m.in.: potencjał ekonomiczny, efektywność kosztów, kapitał ludzki, infrastrukturę, kulturę.

Nie tylko samo miasto, ale także region metropolitalny Hamburga uzyskuje coraz lepsze oceny w rankingach. W 2000 r. w rankingu rządu niemieckiego *Regionem der Zukunft* zajął pierwsze miejsce, podobnie jak w 2001 r. w rankingu landów niemieckich opracowanym przez Bertelsmann Stiftung [Knieling, Körner 2003, s. 203].

Reasumując, procesy globalizacji i umiędzynarodowienia gospodarek narodowych prowadzą do zwiększenia konkurencji o inwestycje i miejsca pracy nie tylko między przedsiębiorstwami i gospodarkami państw o udziały w rynkach, ale także między miastami i regionami. Hamburg jest na taką konkurencję przygo-

towany. Znajduje to potwierdzenie w opracowanej przez Senat Hamburga w 2002 r. strategii rozwoju miasta „Metropolia Hamburg – wzrastające miasto” [Freie... 2003, s. 2-20]. Prace nad strategią poprzedzone zostały dogłębną analizą stanu rozwoju gospodarczego miasta oraz liczby ludności, a także sytuacji finansowej miasta.

Literatura

- Danielzyk R., Oßenbrügge J., *Globale Bedingungen und lokale Perspektiven für Wettbewerbs- und Kooperationsformen in Metropolregionen*, [w:] *Stadt – Raum – Natur. Die Metropolregion als politisch konstruierter Raum*, red. E.M. Döring, G.H. Engelhardt, P.H. Feindt, J. Oßenbrügge), Hamburg University Press, Hamburg 2003, s. 30.
- Feindt P., *Metropolregion Hamburg – Anmerkungen zu einer politischen Konstruktion von Raum*, [w:] *Stadt – Raum – Natur. Die Metropolregion als politisch konstruierter Raum*, red. E.M. Döring, G.H. Engelhardt, P.H. Feindt, J. Oßenbrügge), Hamburg University Press, Hamburg 2003, s. 40.
- Freie und Hansestadt Hamburg, Staatliche Pressestelle, *Fortschreibung des Leitbildes: Metropole Hamburg – Wachsende Stadt*, Senatsdrucksache, 22 czerwca 2003.
- Gaczek W.M., Wojtasiewicz L., *Funkcje i rola Poznania w rozwoju Wielkopolski*, [w:] *Rola aglomeracji miejskiej w rozwoju regionu*, AE, Biblioteka Regionalistyki nr 1, AE, Wrocław 2001, s. 18.
- Gneuss M., *Neue Länder zeigen die meiste Energie*, „Die Welt“, 5 lipca 2004.
- Hajen L., *Wachsende Stadt und globalisierte Märkte: Exklusion oder Inklusion am Beispiel Hamburgs*, „Standpunkte zur Staatswissenschaft“ 2003, nr 11, s. 4.
- Handelskammer Hamburg, *Branchenporträts: Dienstleistungsplatz Hamburg*, Hamburg 2002, s. 1.
- Handelskammer Hamburg, Geschäftsbereich Innovation & Umwelt – Medien, IT & Design, *IT – Metropole Hamburg*, Hamburg 2004, s. 5.
- Handelskammer Hamburg, *Metropole der Dynamik – Hamburgs Weg in die europäische Spitze*, Hamburg 2002, s. 15.
- Jałowiecki B., *Polskie miasta w procesie metropolizacji*, [w:] „*Studia Regionalne i Lokalne*” 2005, nr 1, s. 5.
- Jałowiecki B., Szczepański M.S., *Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2002, s. 222.
- Klasik A., *Rola metropolii w rozwoju globalnym*, [w:] *Opolskie Roczniki Ekonomiczne*, t. XV, Opole 1997.
- Knieling J., Körner H., *Metropolregion Hamburg – Perspektiven der Kooperation über Ländergrenzen*, [w:], *Stadt – Raum – Natur. Die Metropolregion als politisch konstruierter Raum*, red. E.M. Döring, G.H. Engelhardt, P.H. Feindt, J. Oßenbrügge, Hamburg University Press, Hamburg 2003.
- Statistisches Landesamt Der Freien und Hansestadt Hamburg, *Hamburg ein Stadtporträt in Zahlen*, Hamburg 2004, s. 2.

ZALĄCZNIKI

Załącznik 1. Hamburg w liczbach

Wyszczególnienie	1991	1995	2003
Ludność (w mln)	1,650	1,707	1,734
Stopa bezrobocia (w %)	8,7	10,7	11,3
PKB w cenach z 1995 r. (w mld euro)	61,45	63,45	70,85
Nakłady inwestycyjne brutto (w mln euro)	842	1 034	1 016
Bezpośrednie inwestycje zagraniczne (w mld euro)	11,31	13,82	48,68*
Eksport (w mld euro)	6,15	8,40	19,61
Pracujący ogółem (w mln), w tym:	1,024	1,015	1,032
• przemysł (w tys.)	230,4	204,9	167,4
• usługi (w tys.) – handel, transport, usługi prywatne i publiczne, finansowe, usługi dla przedsiębiorstw	787,0	804,8	859,4
Zmiany zatrudnienia (w odniesieniu do roku poprzedniego) (w %), w tym:	1,5**	-1,4	-1,2
• przemysł przetwórczy	-1,2**	-6,6	-3,3
• budownictwo	1,4**	-1,4	-3,5
• transport i komunikacja	1,1**	-0,4	-2,1
• banki, ubezpieczenia, finanse	4,9**	-1,1	-2,2
• administracja publiczna	b.d.	-2,2	-0,5
• usługi publiczne i prywatne	1,7**	0,4	0,4
Dochody budżetu (w mln euro)	7 108	7 527	8 200
Wydatki budżetu miasta (w mln euro)	7 740	9 040	10 141
Zadłużenie budżetu na 1 mieszkańca (w euro)	6 206	8 095	11 333

* dane z 2002 r.,

** dane z 1992 r.,

b.d. – brak danych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego Hamburga i Szlezwika-Holsztynu (Statistisches Amt für Hamburg und Schleswig-Holstein), Urzędu Statystycznego Niemiec (Statistisches Bundesamt) oraz Eurostatu.

Załącznik 2. Lista największych przedsiębiorstw Hamburga w 2003 r.

Przedsiębiorstwo	Sektor	Obroty (w mln euro)
Edeka-Gruppe	handel	31 160
Deutsche BP AG	oleje mineralne	19 392
Otto GmbH & Co	handel wysyłkowy	14 300
Shell Deutschland Oil GmbH	oleje mineralne, gaz ziemny, chemia	9 800
Exxon Mobil Central Europe GmbH	oleje mineralne	7 300
Spar Handels AG, Schenefeld	handel	6 089
Beiersdorf AG	kosmetyki, medycyna	4 673
Marquard & Bahls AG	holding	4 320
Airbus GmbH, Hamburg (zu EADS)	przemysł lotniczy	4 115
Philips GmbH	elektronika, elektrotechnika	4 113

Źródło: [Gneuss 2004].

Załącznik 3. Hamburg pełni funkcję europejskiej metropolii

Typ funkcji	Treść funkcji
1. Polityczna	W mieście funkcjonuje 90 konsulatów (pod tym względem Hamburg wyprzedza jedynie Nowy Jork). Tutaj mają swoją siedzibę liczne organizacje międzynarodowe i spółki z kapitałem zagranicznym. Hamburg to także od 1958 r. ośrodek Bundeswehry
2. Administracyjna	Hamburg jest jednym z 16 krajów związkowych RFN i ma, obok Bremy i Berlina, status miasta-kraju. Tym samym jest siedzibą poszczególnych władz landu: rządu landu – Senatu, parlamentu krajowego – <i>Bürgerschaft</i> . Na czele rządu stoi pierwszy burmistrz, a ministrowie poszczególnych departamentów (<i>Fachbehörde</i>) zwani są senatorami. Senat kieruje podległą mu administracją. Funkcja administracyjna Hamburga obejmuje swoim zasięgiem miasto, w którym wyodrębnionych jest 7 okręgów (<i>Bezirke</i>). W każdym z nich funkcjonują urząd okręgowy (<i>Bezierramt</i>) oraz urzędy lokalne (<i>Ortsämter</i>)
3. Kulturalna	Hamburg odgrywa rolę ośrodka kulturalnego północnej części Niemiec. W mieście funkcjonują Kunsthalle, opera państwowa Staatsoper i dwa teatry państwowe, a także 36 teatrów prywatnych i 28 kin, 10 kabaretów i 50 publicznych i prywatnych muzeów. Poza tym w mieście odbywają się znane w całych Niemczech imprezy cykliczne m.in.: Olympus-Marathon, Święto Portu, Street Motor Show, Międzynarodowy Festiwal Filmów Krótkometrażowych, a także międzynarodowe targi i kongresy
4. Naukowo- edukacyjna	Hamburg zaliczany jest do naukowych metropolii Północy. W mieście funkcjonuje 6 publicznych i 5 prywatnych szkół wyższych, m.in. Hamburg Media School i Northern Institute of Technology, na których studiuje ponad 70 tys. studentów, a także 250 ośrodków i centrów badawczych (m.in. instytuty w ramach Hermann von Helmholtz-Gemeinschaft Deutscher Forschungszentren (HGF) i Max-Planck-Gesellschaft (MPG)). W Hamburgu funkcjonują ośrodki transferu technologii: Kooperationsstelle DGB/Hochschulen, Hamburger Informatik Technologie – Center oraz TuTech Innovation GmbH
5. Gospodarcza	Hamburg jest znaczącym ośrodkiem handlowym, przemysłowym oraz usługowym Niemiec. Strukturę gospodarki miasta zdominował sektor usług, zwłaszcza w zakresie nowoczesnych technologii komunikacyjnych i informacyjnych oraz mediów. Jedna trzecia zatrudnionych osób pracuje w sektorze usług. Centralny obszar w zakresie usług zajmują handel i logistyka z 40 tys. przedsiębiorstw oraz 200 tys. miejsc pracy. Hamburg jest także wiodącym ośrodkiem mass mediów w Niemczech i Europie. Główną gałęzią przemysłową gospodarki Hamburga jest przemysł lotniczy. Przedsiębiorstwa funkcjonujące w Hamburgu skupione są w 6 klasach: transport lotniczy, port i logistyka, IT i mass media, <i>life science</i> (techniki biomedyczne, medycyna i ochrona zdrowia), nanotechnologie i China-Portal. Hamburg to także największe centrum handlowe Niemiec i Europy, funkcjonuje tutaj ponad 6200 przedsiębiorstw eksportujących swoje towary
6. Finansowa	W Hamburgu funkcjonuje 60 niemieckich i 37 zagranicznych banków. Kolejne 135 banków ma swoje filie w Hamburgu. W mieście funkcjonuje ponadto pierwsza i najstarsza giełda Niemiec. W Hamburgu ma swoją główną siedzibę ponad 100 firm ubezpieczeniowych i żadne inne miasto niemieckie nie ma giełdy ubezpieczeń
7. Komunikacyjna	Hamburg jest istotnym węzłem komunikacyjnym w układzie regionalnym i ponadregionalnym. Położony jest w punkcie przecięcia ważnych transeuropejskich szlaków komunikacyjnych łączących Skandynawię z zachodnią i południową częścią Europy. Hamburg włączony jest także w sieć niemieckich autostrad, do których zalicza się: A1, A7 i A24. Jest także najważniejszym węzłem systemu kolejowego północnych Niemiec, dysponuje liniami S-Bahn, U-Bahn oraz siecią szybkiej kolei regionalnej. Lotnisko Flughafen Hamburg zaliczane jest do nielicznych lotnisk europejskich położonych w bliskiej odległości od miasta. Jego rola jest duża, zwłaszcza dla północnej części Niemiec. Port morski Hamburg jest największym portem Niemiec oraz drugim co do wielkości portem kontenerowym w Europie, zaliczany jest także do grupy 7 największych portów kontenerowych świata
8. Informacyjna	Hamburg odgrywa istotną rolę centrum informacyjnego w zakresie telekomunikacji, informatyki i mass mediów. W mieście funkcjonują duże wydawnictwa, studia filmowe, stacje radiowe i telewizyjne. W nakładzie gazet i czasopism sprzedawanych w całych Niemczech publikacje Hamburga stanowią prawie 50%. W Hamburgu wydawanych jest 17 z 20 największych niemieckich gazet
9. Turystyczna	Hamburg ze względu na specyficzne położenie stanowi atrakcyjne miejsce pod względem turystycznym. Miasto położone jest nad rzeką Łabą, w samym centrum znajduje się jezioro Alster. 1200-letni Hamburg ma bogatą ofertę zabytków oraz typową dla miasta portowego i hanzeatyckiego architekturę miasta. Tereny zieleni i rekreacyjne stanowią aż 14% jego obszaru

Źródło: opracowanie własne.

THE ROAD OF HAMBURG TOWARD GLOBAL METROPOLIS

Summary

The world's globalization process causes an increase in competition among cities in order gain the best local, national and international position. By taking many actions and organizational ventures in the process of winning miscellaneous advantages such as: winning over new investors; financial sources or localization of public institutions, the cities become independent organisms at the same time that the political, social and economic life develops. Hamburg is an example of such a city.

The body of this article is a depiction of conditions and directions of developing Hamburg as well as changes made in its economy. Contemporary image of the city has shaped itself based on economic transformations that have been made in decades. Laba River and inland navigation, with the function as a port city played an important role and has made Hamburg wealthy. Up to this day, not only modern services and market but also industries are the main factors of Hamburg's growth. Nowadays, Hamburg is visualized as the city of great development perspectives, which has a good chance of becoming world metropolis in the near future.